Ez azonban csak egyetlenegy lény tragikomédiája volna, akire négy évtized távolából, s Illyés szavával „olyan elfogulatlansággal nézhetünk vissza, mint a természettudós, aki még az ártó férgeket is szinte szeretettel veszi a csipeszére, és tartja a nagyító elé." A nagyobb, a valódi tragédia az volt, hogy az a bizonyos „sziszegő, túlvilági dallam" nemcsak egy zeneszerző haláltudatát tolmácsolta, hanem az akkori magyarországi viszonyok következtében a zeneszerző életművének a kitaszítását is jelentette. 1948-ban még megrendeztek hazánkban egy Bartók-fesztivált, amelynek keretében — a *III. zongoraverseny* és a *Brácsaverseny* kivételével — a szerző valamennyi jelentős művét előadták, de ugyanezeket utána valósággal törölték a hangversenytermekből. (Éppen ez a körülmény töltötte meg rendkívüli politikai feszültséggel azt a másik, s igencsak nevezetes Bartók-verset: Illyés Gyuláét, amely 1955 októberében látott első ízben napvilágot.) S Fodor András versének talán a legcsudálatosabb megérzése, hogy a félelemben mégis, biztatás is rejlik, akárcsak Jékely versében: a megsejtett jövő, amely visszaekhózza majd egy kor — minden kor — reménytelenségben szenvedőinek az igazságát.

SZALAY FERENC RAJZA